

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Wilhelm Vischer, Die Immanuel—Botschaft im Rahmen des Königlichen Zionfestes. Evangel. Verlag Zollikon. Zürich 1955 σελ. 54.

Το ὁ αὐτοῦ, Das Kerygma des Alten Testaments. Zwingli Verlag. Zürich 1955 (σελ. 23).

Τὸ πρῶτον τῶν ἀνωτέρω σημειουμένων ἔργων τοῦ γνωστοῦ Ἑλβετοῦ καθηγητοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Montpellier ἀφιερῶνται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς περὶ Ἐμμανουὴλ προφητείας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἑσαίου ς' 1—θ' 6 καὶ τῶν κειμένων τῆς Ras Schamra καὶ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς βασιλικῆς ἑορτῆς τῆς Σιών, ἣν κατ' αὐτὸν ἀνεκάλυψεν ὁ H. Joachim Kraus (Die Königsherrschaft Gottes im A. Test. 1951) καὶ ἡ ὁποία τυγχάνει οὕσα ἀναμόρφωσις τῆς πρὸ τριακόντα ἔτων διατυπωθείσης ὑποθέσεως περὶ ἑορτῆς τοῦ νέου ἔτους ἢ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ Ἰαβὲ (Volz, Mowinkel, Hooke). Ἡ ἐνταῦθα ἐφαρμοζομένη ἐρηνηνευτικὴ μέθοδος συνδυάζει τὴν λεγομένην λειτουργικοῖστορικὴν μετὰ τῆς φιλολογικοῖστορικῆς μεθόδου. Ἡ ἔρευνα στηρίζεται ἐπὶ σχετικῶν πρὸς τὴν ἐγκαθίδρουσιν τῆς βασιλείας παρὰ τῷ Ἰσραὴλ χωρίων τῶν Α' καὶ Β' Βασιλειῶν ἀπ' ἐνὸς καὶ ἐπὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἑσαίου ἀπ' ἑτέρου, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ τμήματος ς' 1—θ' 6. Ὁ κ. Vischer θεωρεῖ ὡς πολὺ πιθανὴν τὴν τοποθέτησιν τοῦ δράματος τῆς κλήσεως τοῦ Ἑσ. (κεφ. ς') κατὰ τὴν ὑποτιθεμένην βασιλικὴν ἑορτὴν τῆς Σιών. Ὅπωςδήποτε καὶ οὕτως ἐξεταζομένης τῆς περὶ Ἐμμανουὴλ προφητείας τοῦ Ἑσαίου, τὸ πρόσωπον τοῦτο κατὰ τὸν κ. V. δὲν εἶναι κανονικός, ἀλλ' ἕκτακτος διάδοχος τοῦ θρόνου τοῦ Δαυὶδ, καθὼς ἕκτακτος (σημεῖον) εἶναι καὶ ἡ γέννησις αὐτοῦ.

Τὸ μικρὸν δεύτερον ἔργον σχεδιαγραφεῖ τὸ κήρυγμα, ἢ τὸ εὐαγγέλιον τῆς Π. Διαθήκης, εἰς ὃ συμπεριλαμβάνονται οὐ μόνον προφητεῖαι, ἀλλὰ καὶ εἰδήσεις καὶ ἐπιτολὰὶ καὶ ψαλμοὶ καὶ ποιήματα καὶ προσευχαὶ κλπ. Τὸ κήρυγμα τοῦτο εἶναι μὲν κατὰ τὸν συγγραφέα «τελετουργικόν» (kultisches Kerygma), οὐχ ἥττον ὅμως ἔχει ἠθικὸν χαρακτῆρα καὶ εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ. Τὸ κέντρον δὲ τοῦ κηρύγματος τούτου εὐρίσκεται παρ' Ἑσαίου ἐν κεφ. μ'—νε', κύρια δὲ ἰδέαι αὐτοῦ εἶναι ἡ παραμυθία (παρακαλεῖτε τὸν λαόν μου), ἡ ἰδέα περὶ τοῦ «παιδὸς τοῦ Κυρίου» καὶ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐκφράζει κατὰ τὸν κ. V. ἡ βασιλικὴ ἑορτὴ τῆς Σιών (βλ. ἀνωτέρω), ὡς καὶ περὶ τῆς λυτρώσεως καὶ περὶ ὄρισμένου λυτρωτοῦ, παραδιδομένου εἰς τὸ πάθος καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον ὑπὲρ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὁ λυτρωτῆς δὲ οὗτος δὲν εἶναι ἄλλος εἰμὴ ὁ Ἰησοῦς, ὁ μάρτυς ὁ πιστός.

W. Michaelis, *Die Gleichnisse Jesu. Eine Einführung.*—Furche-Verlag: Hamburg 1955 (σελ. 272). Τιμὴ Μ. 13.80.

Τὸ μετὰ χειρᾶς ἔργον τοῦ ἐγκρίτου καθηγητοῦ τῆς Κ. Διαθήκης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βέρνης ἀποτελεῖ β' ἔκδοσιν τοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1938 καὶ 1939 δημοσιευθέντος διτόμου ἔργου αὐτοῦ περὶ τῶν παραβολῶν τοῦ Κυρίου, περὶ οὗ ἐγράφησαν ἔκτοτε τὰ δέοντα ἐν τῇ «Θεολογία» ὑπὸ τοῦ ὑποφαινομένου. Ἐνν πρόκειται ὅμως ἐνταῦθα ἀπλῶς περὶ ἐπιτομῆς τοῦ ἔργου ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ περὶ πραγματικῆς β' ἐκδόσεως, ἀνταποκρινομένης εἰς τὰς ἐν τῷ μεταξὺ ἀνάγκας τῆς τε ἐπιστήμης καὶ τῶν πιστῶν. Πολύτιμοι εἶναι ἐνταῦθα καὶ αἱ δαφιλεῖς (σελ. 245 - 267) σημειώσεις, ἐν αἷς ὁ συγγραφεὺς συζητεῖ πρὸς τοὺς διαφόρους φρονούντας καὶ ἐκθέτει τὰς γνώμας του. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο διακρίνει, ὡς καὶ πάντα τὰ δημοσιεύματα τοῦ κ. Michaelis, ἐμβροῦθεια ἐπιστημονικῆ, γνῶσις βαθεῖα τῆς Βίβλου καὶ κριτικὸν πνεῦμα, ἐν συνδυασμῷ μετὰ νηφαλιότητος, βαθέος θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν παράδοσιν. Οἱ γνωρίζοντες τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν εὐρίσκουσιν ἐν αὐτῷ πολύτιμον ὄδον διὰ τε τὴν ἐπιστημονικὴν κατανόησιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου καὶ χαρακτηρηστικωτάτου τμήματος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ διὰ τὴν ὁμιλητικὴν καὶ κατηχητικὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ.

Π. Ι. Μ.

Hendrik van Oyen, *Theologische Erkenntnislehre, Versuch dogmatischen Prolegomena.* Zwingli—Verlag Zürich 1955 (σελ. 244). Τιμὴ ἑλβ. φρ. 13.95.

Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως τοῦ παρόντος ἔργου, διακεκριμένου Ὁλλανδοῦ συστηματικοῦ θεολόγου, μετακληθέντος ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γροινίγγης εἰς τὸ τῆς Βασιλείας, δὲν ἀναφέρεται διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ παρόντος βιβλιογραφικοῦ καὶ βιβλιοκριτικοῦ δελτίου, διότι ἐν τῷ τρίτῳ τεύχει τοῦ ἔτους 1954, ἐβιβλιογραφήσαμεν τὸ Ι τεῦχος τῆς «Εὐαγγελικῆς Ἠθικῆς» αὐτοῦ. Τὸ μετὰ χειρᾶς πρωτότυπον ἔργον, ὅπερ ἐξεδόθη ὡς «πρυτανικὸν πρόγραμμα» (Rektoratprogramm) τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βασιλείας διὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1954—5 ἀποτελεῖ, ὡς τὸ χαρακτηρίζει αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς, «δοκίμιον δογματικῶν προλεγομένων» ἀσχολούμενον περὶ τὴν «θεολογικὴν γνωσιολογίαν» καὶ οὐχὶ περὶ τὰς προϋποθέσεις τοῦ «αὐτονόμου» νοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἢ περὶ πρόβλημά τι τῆς φιλοσοφίας τῆς θρησκείας. Εἰδικώτερον εἰπεῖν ἢ ἔρουνα τοῦ συγγραφέως ἐν τῷ προκειμένῳ ἔργῳ στρέφεται ἐνταῦθα κυρίως περὶ τὸ περιεχόμενον τῆς βιβλικῆς σκέψεως ἐν ἰδιαιτέρα ἀναφορᾷ πρὸς τὰς δύο γνωστὰς κινήσεις τῆς συγχρόνου προτεσταντικῆς θεολογίας, τὴν ὑπαρξιστικὴν τοῦ R. Bultmann ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν διαλεκτικὴν τοῦ Karl Barth ἀφ' ἑτέρου καὶ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ φλέγοντος προβλήματος μιᾶς θεολογικῆς ὄντολογίας.

Τὸ βιβλίον του διαιρεῖ ὁ συγγραφεὺς εἰς πέντε κεφάλαια. Ἐν μὲν τῷ α' τούτων, ὅπερ ἔχει εἰσαγωγικὸν χαρακτήρα ἔξετάζει τὸ ἔργον τῆς Θεολογίας καθ' ὄλου (σελ. 11 - 19), τὴν σχέσιν τῆς Θεολογίας πρὸς τὰ θρησκευματα (σελ. 20 - 38), ἀκολούθως δὲ πραγματεύεται περὶ τῆς Θεολογίας ὡς ἐπιστήμης (29 - 64), περὶ Δόγματος καὶ Δογματῶν (65 - 96) περὶ Δογματικῆς καὶ Ἀπολογητικῆς (97 - 111) καὶ περὶ τοῦ ἔργου τῶν Προλεγομένων (112 - 116). Ἐν δὲ τῷ β' κεφ., ὅπερ εἶναι χριστολογικὸν περιεχομένον, ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως, καὶ δὴ περὶ τοῦ Θεοῦ ὡς ἀποκαλύπτουτος ἑαυτὸν (117 - 126), περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως αὐτῆς καθ' ἑαυτήν (117 - 145), καὶ δὴ περὶ ἀποκαλύψεως τῆς ἀγάπης (146 - 149) καὶ περὶ οἰκειώσεως τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης διὰ τῆς πίστεως (150 - 171), περὶ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου (172 - 188) καὶ περὶ τοῦ νέου ἐν Χριστῷ ἀνθρώπου (183 - 209), περὶ ἀγίου Πνεύματος ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τριαδικῆς ἐπόψεως καὶ περὶ τῆς ζωοποιῦ χαρισματικῆς ἐνεργείας αὐτοῦ (210 - 229). Τέλος ἐν τῷ γ' κεφ., ὅπερ ἐπιγράφεται *Erilegomena*, ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται περὶ τοῦ πολυθρηλήτου ζητήματος τῶν σχέσεων πίστεως καὶ γνώσεως (230 - 236).

Τοιοῦτο ἐν ὀλίγοις τὸ περιεχόμενον τοῦ παρόντος ἔργου, ὅπερ ἀποτελεῖ εἶδος εἰσαγωγῆς οὐ μόνον εἰς τὴν Δογματικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Θεολογίαν καθ' ὄλου καὶ διακρίνεται διὰ τὴν ἐμβριθεῖαν καὶ νηφαλιότητα τῆς θεολογικῆς σκέψεως, ἐν συνδυασμῷ μετὰ θερμότητος τοῦ αἰσθήματος καὶ σαφηνείας τῆς ἐκφράσεως. Τὰ πλέον φλέγοντα θεολογικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς ἡμῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ περιβόητος θεωρία τοῦ R. Bultmann περὶ *Entmythologisierung* τῆς K. Διαθήκης, ἔξετάζονται μετ' ἐμβριθείας καὶ σχετικῆς ἀμεροληψίας. Καίτοι δὲ ὁ συγγραφεὺς διαπνέεται ὑπὸ τῶν αὐστηρῶν προτεσταντικῶν ἀντιλήψεων καὶ κινεῖται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς προτεσταντικῆς θεολογικῆς προβληματολογίας, ὁ δὲ ὀρθόδοξος ἀναγνώστης εὐρίσκειται πολλάκις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διαφωνήσῃ μετ' αὐτοῦ ἢ νὰ διατυπώσῃ τὰς ἐπιφυλάξεις του οὐχ ἥττον ὅμως ἔχει πολλὰ νὰ διδαχθῇ ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦτο, τοῦ ὁποῦ ἐν τῇ μελέτῃ συνιστῶμεν εἰς πάντα γερμανομαθῆ θεολόγον.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Joseph Grotz, Die Entwicklung des Bussstufenwesens in der vor-nicdnischen Kirche. Verlag Herder. Freiburg in Br. 1955 σελ. XXI + 490. Τιμὴ Μ. 29.40

Περὶ τὸ σπουδαιότατον θέμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τῆς μετανοίας θεσμοῦ ὑπάρχει πλουσιωτάτη βιβλιογραφία, καρπὸς μακρῶν, ἐπιμόνων καὶ σφοδρῶν συζητήσεων ὀμαιοκαθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων ἐρευνητῶν μετὰ τοῦ F. Funk ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ H. Koch ἀφ' ἑτέρου ἐπὶ κεφαλῆς. Ἀλλὰ τὸ θέμα παραμένει ἀνεξάντλητον καὶ ἡ συζήτησις ἐξακολουθεῖ, πρωτοστατούν-

των κυρίως ὁμοιοκαθολικῶν θεολόγων. Ὁ δὲ ἰησοῦτης συγγραφεὺς τοῦ μετὰ χειρας σπουδαίου ἔργου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν διονυχιστικὴν ἔρευναν τῆς ἐξελίξεως τῶν βαθμίδων τῆς μετανοίας μέχρι τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ἐνεκρίθη ὡς ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορικᾷ διατριβῇ ὑπὸ τῆς ὁμοιοκαθολικῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Τυβίγγῃ πανεπιστημίου, δὲν ἐπιλαμβάνεται διὰ πρώτην φορὰν τοῦ θέματος, εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ὁποίου ἐπεδόθη, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῆς ἐρεύνης αὐτοῦ «περὶ ἁμαρτίας καὶ μετανοίας παρὰ Χρυσοστόμῳ». Τὸ ἔργον του διαιρεῖ εἰς πέντε κύρια μέρη. Μετὰ τὸν πρόλογον (σ. V - VIII), τὸν ἀναλυτικὸν πίνακα τῶν περιεχομένων (IX - XVI) καὶ τὴν πλουσίαν βιβλιογραφίαν (XVII - XXI), ὡς καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ζητήματος ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (σ. 1 - 12), ἀρχεται ἀπὸ τῆς περὶ μετανοίας ἐκδοχῆς τοῦ Ἑρμᾶ, ὅστις ὑπέρξεν ἡ κοινὴ ἀφετηρία τῆς σχετικῆς ἐξελίξεως ἐν τε τῇ Δύσει καὶ τῇ Ἀνατολῇ (Α' μέρος, σελ. 13 - 72). Εἶτα ἀσχολεῖται περὶ τὰς ἰδέας τοῦ Κυπριανοῦ περὶ μετανοίας καὶ ἀφορισμοῦ (Β' μέρος, σ. 73 - 174) καὶ τοῦ Ὁριγένους (Γ' μέρος, σ. 175 - 318), ὡς καὶ τῆς μεταξὺ Ἑρμᾶ καὶ Ὁριγένους ἐποχῆς (Δ' μέρος, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς 319 - 342, Τερτυλλιανὸς 343 - 370, Διδασκαλία 371 - 341, Ἰππόλυτος καὶ Κάλλιστος 392-399). Ἐπειτὰ ἔρχεται ἐν τῷ Ε' μέρει τοῦ βιβλίου εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐξελίξεως τοῦ συστήματος τῶν βαθμίδων τῆς μετανοίας παρὰ Γρηγορίῳ τῷ Θαυματουργῷ καὶ παρὰ Πέτρῳ τῷ Ἀλεξανδρείας, ὡς καὶ ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Ἑλβίρας, τῆς Ἀγκύρας καὶ τῆς Νεοκαισαρείας καὶ τῇ Α' Οἰκουμενικῇ (σ. 400 - 436). Ἀκολουθῶς ἐν σελ. 437 - 448 γίνεται εὐρεία συγκεφαλαίωσις ὅλης τῆς σχετικῆς πρὸς τὸ θέμα διονυχιστικωτάτης ἐρεύνης τοῦ συγγραφέως καὶ τέλος παρατίθενται τὰ ἑλληνικὰ κείμενα, εἰς ἃ ἰδιαιτέρα ἀποδίδεται καὶ ἐνταῦθα σπουδαιότης. Κατὰ τὸν συγγραφέα τὸ ζήτημα περὶ τῶν βαθμίδων τῆς μετανοίας («ἀκροώμενοι», «ὑποπίπτοντες» «συστάντες») «ὀδηγεῖ εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς μετανοίας», μέχρι δὲ τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ὑπῆρχε κυρίως μία μορφή ἐξομολογήσεως, ἡ ἐπ' ἐκκλησίας, ἧς προηγέτο ἡ κατ' ἰδίαν ἐξομολόγησις καὶ ἥτις ἐπεσφραγίζετο διὰ τῆς συγχωρητικῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, τῆς προσποριζούσης εἰς τὸν μετανουῶντα «τὴν θεῖαν εἰρήνην». Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀξιοῦται ἐν τῷ μετὰ χειρας ἔργῳ τὸ σπουδαιότατον θέμα τοῦ λόγῳ βαρέων ἁμαρτημάτων ἀφορισμοῦ (excommunicatio), ὅστις κατὰ τὸν συγγρ. ἀποτελεῖ οὐσιῶδες πρόβλημα τῆς παρουσίας ἐρεύνης του. Τοιοῦτο ἐν ὀλίγοις τὸ περιεχόμενον τοῦ μετὰ χειρας ἀξιολογωτάτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ὁμολογούμενως προάγει ἀρκοῦντως τὴν σχετικὴν ἔρευναν, ἀσχέτως πρὸς τὰς ἐπιφυλάξεις τὰς ὁποίας δύνανται νὰ ἔχη ὁ ἀναγνώστης.

Δημ. Τσάκωνα, Χριστιανικὴ Κοινωνιολογία καὶ Ἑλληνικότης, Ἀθήναι 1954.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου, ὅστις εἶναι ὁ ἕτερος τῶν ἰδρυτῶν τοῦ ἐν ἔτει 1944 ἐκδοθέντος Ἀρχείου Κοινωνιολογίας καὶ Ἑθνικῆς καὶ ὅστις διετέλεσε Καθηγητὴς τοῦ μαθήματος τούτου ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ, εἶναι εὐρύτατα γνωστὸς ἀνὰ τὸν ἐπιστημονικὸν μας κόσμον, ὡς εἷς τῶν βαθυτέρων καὶ ἐγκυροτέρων εἰδημόνων τῶν προβλημάτων τοῦ κλάδου τούτου, ἰδιαίτατα ἐν τῇ ἑλληνικῇ χώρᾳ. Εἰς ἐπικύρωσιν τῆς γνώμης ταύτης ἔρχεται καὶ ἡ ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον ἐκδοθεῖσα συγγραφή του, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρέχονται πλεῖστοι ὅσοι ἐνδιαφέρουσαι πληροφοροῖαι καὶ περιέχονται ἀξιολογήσεις καὶ κρίσεις ἀξιοπρόσεκτοι τάσεων καὶ ρευμάτων ἐν τῷ μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωσιν Ἑθνικῷ ἡμῶν βίῳ. Τὸ μὲ πολλὴν θέρημην γραμμένο βιβλίον τοῦτο διακρίνεται οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ποιικιλίαν τῶν θεμάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μετὰ ψυχολογικῆς τινος καὶ φιλοσοφικῆς διαθέσεως καὶ ἀγαστῆς γλαφυρότητος διαπραγματέυσιν αὐτῶν, ἰδιότητες, αἰτίνες προσελκύουσι τὸ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου ἀπὸ τῆς πρώτης σελίδος μέχρι τῆς τελευταίας.

Ἡ ἔκθεσις εἶναι σαφῆς καὶ διανυγῆς, ἐν πολλοῖς σύντομος, ἀλλὰ πάντοτε πλουσία εἰς ἐννοίας καὶ περιεχόμενον, ἢ δὲ γλῶσσα ζωντανὴ καὶ ρέουσα καὶ πλήρης λυγρισμοῦ. Οἱ ἐν τῇ διηγῆσει ἀπαντῶμενοι διάφοροι χαρακτηρισμοί, ὅπως καὶ αἱ συγκρίσεις ἢ παραλληλισμοὶ προσώπων ἢ καταστάσεων γίνονται πρὸς ἄλληλα μὲ κριτικὴν δευδέρκειαν, μὲ πειστικότητα καὶ ἀκρίβειαν.

Ὁς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μέγα ἐπαινετὸν προτέρημα τῆς συγγραφῆς θεωροῦμεν τὴν κατευθυντήριον αὐτοῦ γραμμὴν, τὴν ἀνασύνδεσιν δηλ. τῆς παραδοσιακῆς ἡμῶν γραμμῆς μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ, τοῦ αἰωνίου τούτου παρελθόντος, πὸν συγκινεῖ βαθύτατα κάθε δρθόδοξον ψυχὴν (σελ. 46). Ὁρθοδοξία καὶ ἑλληνισμὸς ἀποτελοῦσι τοὺς δύο πόλους, περὶ τοὺς ὁποίους κινεῖται ἡ ὅλη σκέψις του, ἢ τὴν λυδίαν λίθον δι' ἧς δοκιμάζεται ἡ ἀξία ἢ ἀπαξία τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν καὶ ἀξιολόγησιν ἐρχομένων προσώπων. Ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος ἐπὶ πδ: δὲν εἶναι Ἐθνος, δὲν εἶναι Λαὸς, δὲν εἶναι παράδοσις. Εἶναι Ἀριστοκρατία, εἶναι Γαλλία. Ὑπὸ Γαλλικὴν ὀπτικὴν πλησιάζει τὸν ἀρχαῖον κόσμον. «Ἑθνικὴ» συνεπῶς, εἰδωλολατρικὴ εἶναι ἡ προϊστορία του... Ὁ Γιαννόπουλος δὲν σιγάζεται εἰς τὴν θαλωρὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας (σελ. 61). Ἡ κατεύθυνσις τοῦ Κοραῖ ἦτο ἐκφραγμισμένη (σελ. 66). Ὁ Δραγούμης εἶναι βαθύτατα ἑλληνικὸς (σελ. 73). Ἡ ἐπιστροφή εἰς τὰς ἀγνάς πηγὰς τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς «στὴ φουστανέλλα καὶ στὸ σταυρὸ δὲν ἀντικρίστηκε δημιουργικᾶ», λέγει ὁ συγγραφεὺς, ἀλλαχοῦ (σ. 129. 166.167).

Ἰδιαίτερος εὐφρόσυνον δι' ἡμᾶς τοὺς ἑλληνας θεολόγους εἶναι ν' ἀκούωνται τοιαῦται φωναὶ ὅπως αἱ ἐξῆς, περὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅτι δηλαδὴ ἡ δρθο-

δοξία εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ ἀτάσις τῆς θερησκευοῦσης χριστιανικῆς ψυχῆς (σελ. 176), ὅτι ὁ ὕπατος ἰδανικὸς τύπος τῆς παραδόσεως τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας εἶναι τὸ Κοινὸβιον (σελ. 153), τὸ ὁποῖον «παρὰ τὸ μυστικὸν του νόημα πού μᾶς συνδέει μετὰ τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν Μυστρᾶν, εἶναι ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἀπόψεως ὁ κοινωνικὸς σχηματισμὸς πού πραγματοποιεῖ τὸ Μεσαιωνικὸν δέον τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ προσδίνει στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀξιότερη δυνατὴ πλήρωση» (σ. 76). Τοῦτο τὸ περὶ Κοινωνίαις χαρακτηριστικὸν τῆς Ὀρθοδοξίας δὲν ἐγνώρισεν ὁ ἔνσαρκος Παπισμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως (σελ. 44). Τὸ Βυζάντιον ἦτο μία μεταφυσικὴ, οὐχὶ δὲ μία πολιτικὴ σχέσις πρὸς τὸν Θεόν, «πρᾶγμα πού συμβαίνει μετὰ τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν» (ιδὲ αὐτόθι) κ. λ. Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι προσέτι καὶ ἡ γνώμη, ἣν ἔχει περὶ παραδόσεως. Πρέπει τις, λέγει, νὰ ζητῆ, ἵνα ἡ παράδοσις εἶναι ἐνεργός, νὰ ὑφίσταται δηλ. διαρκῆ ἀνανέωσιν, συνεχῆ προσαρμογὴν πρὸς τὰ δεδομένα τῆς ἐκάστοτε πραγματικότητος ἢ ν' ἀναζωογονῆται ἀπὸ τὴν πνευματικὴν σύλληψιν τῆς συγχρόνου ζωῆς (σελ. 11. 45).

ἀρχμ. ΕΥΑΓΓ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ
Ὁμότιμος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου
Ἀθηνῶν

Π. Α. Μιχελῆ. Ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ αἰσθητικὴ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, «*Νέα Ἐστία*» [59 (1953), 1639-1647, 1791-1800] καὶ εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος, Ἀθήναι 1953, σελίδες διστηλοὶ 1-19 [ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν «*Journal of Aesthetics and Art Criticism*» XI (1952)].

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεωρητικῶν προϋποθέσεων, τὰς ὁποίας ὁ σ. ἔχει ἀναπτύξει καὶ προηγουμένως (βλ. Π. Μιχελῆ, Αἰσθητικὴ θεωρησις τῆς βυζαντινῆς τέχνης, Ἀθήναι 1946) ἀντικρούει τὰς περὶ τῆς αἰσθητικῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης ἀντιλήψεις τοῦ Α. Grabar, Plotin et les origines de l'esthétique médiévale, Cahiers Archéologiques I, 1945, 15-34 καὶ τοῦ O. Demus, Byzantine Mosaic Decoration: Aspects of monumental art in Byzantium, London 1948. Παρατηρήσεις ὀρθαί, ἀν καὶ ἡ βᾶσις τῶν εἶναι μὴ ἱστορικὴ, παραγνωριζομένης ἐν μέρει τῆς σημασίας καὶ τῆς οὐσίας τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης. Ἀσφαλῶς ἡ αἰσθητικὴ τῆς χριστιανικῆς καὶ βυζαντινῆς τέχνης δὲν ἀπορρέει ἐκ τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλωτίνου (Grabar), περαιτέρω δὲ ἀποτελεῖ ὑπερβολὴν ἢ γενίκευσις τῆς «μαγικῆς» σχέσεως μεταξὺ τοῦ πιστοῦ καὶ τῆς εἰκόνας καὶ ἡ ἀνχρωγὴ τῆς σχέσεως ταύτης εἰς αἰσθητικὴν ἀρχὴν (Demus). Ἡ ὀρθότης τῶν παρατηρήσεων τοῦ κ. Μ. εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς θέσεώς του περὶ τῆς αἰσθητικῆς τῆς βυζαντινῆς τέχνης ὡς αἰσθητικῆς τοῦ «ὑψηλοῦ».

Δ. Ι. Π.

Biblica 1955 Fasc. 4. Τὸ τεῦχος τοῦτο, τὸ ὁποῖον σφραγίζει τὸν 36 τόμον τοῦ ἀξιολόγου περιοδικοῦ *Biblica*, περιέχει τὰς ἑξῆς ἐργασίας: J. Schaumberger, Die Neue Se-leukiden -Liste BM 35603 und die Makkabäische Chronologie. — S. Lyonnet, Le sens de ἐφ' ᾧ en Rom 5, 12 et l'exegèse des Pères Grecs.— A. Metzinger, Die Hauptschriften-funde am Toten Meer und das Neue Testament — J. A. E. Van Dodewaard, La force évocatrice de la citation mise en lumière en prenant pour base l'Évangile de S. Matthieu.—J. Michl, Bemerkungen zu Joh. 2,4. Τὸ τεῦχος περιέχει ἐπίσης μακρὰς κριτικὰς πολλῶν νεωτέρων ἔργων ὡς καὶ πλουσιωτάτην νεωτέραν βιβλιογραφίαν.

B.M.B.

Journal of Semitic Studies (Vol. I No 1 January 1956). Μετὰ χαρᾶς ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος θὰ ὑποδεχθῆ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀνωτέρου περιοδικοῦ, τὸ ὁποῖον ἤρchiσε ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Manchester χάρις εἰς γενναίαν δωρεὰν τοῦ Isaak Wolfson. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν Καθηγητῶν H. H. Rowley καὶ P. R. Weis θὰ περιλαμβάνη μελέτας, ἀναφερομένας εἰς ὀλόκληρον τὴν Σημιτολογίαν, ὡς ὁ τίτλος αὐτοῦ ἄλλως τε

δηλοῖ. Τὸ δημοσιευθὲν ἤδη Α' τεῦχος περιέχει τὰς ἑξῆς σπουδαιότητας ἐργασίας: L. Kœhler, Problems in the Study of the Language of the Old Testament. Otto Eissfeldt, El and Yahweh. James Robson, The Transmission of Nasâ'i's. David Daube καὶ Reuven Yaron, Jacob's Reception by Laban. Ἀκολουθεῖ δὲ πλουσιωτάτη βιβλιοκρισία τῶν ἐσχάτως δημοσιευθέντων βιβλίων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν Σημιτικὸν κόσμον.

B. M. B.

E. Firkel, Προβλήματα καὶ πεπωμένα τῆς γυναικός. Μετ. Μ. Κωτσοπούλου. Ἀθῆναι 1955, σελ. 242. Εἰς τὴν σειρὰν «Ψυχολογία καὶ Ζωή» τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς (ὑπ' ἀριθ. 25) ἐκκυκλοφόρησε τὸ ἔργον τῆς Εὔας Φίρκελ (Dr. Ένα Firkel), «Προβλήματα καὶ πεπωμένα τῆς γυναικός» κατὰ μετάφρασιν τῆς κ. Μ. Κωτσοπούλου. Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἡ συγγραφεὺς ἰατρὸς με θαυμαστὴν βαθύτητα καὶ κατανόησιν παρουσιάζει τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν μορφὴν τῆς γυναικός εἰς τὴν ἐποχὴν μας καὶ με ἐξαιρετικὴν ἐμφανισὶν ἐπιθυμεῖ νὰ φωτίσῃ τὴν πραγματικὴν γυναικεῖαν μορφὴν, ὡς ἀνθρωπίνην ἀξίαν ἀπαρίτητον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Σ. Δ. Δ.